

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 887 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуювна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуювна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbeyeve Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoirazimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursulton Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqlardan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlanishtirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir qiluvchi omillar	693
Komilova Mukammal Shavkatovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirish bilan bog'liq muammolar	697
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
Ishbilarmonlik muhitini baholashning metodologiyalari tahlili	704
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Jismoniy shaxslarning daromadlariga deklaratsiya asosida soliq solish mexanzmini takomillashtirish	715
Ibragimov Zafar Ismailovich	
Yashil marketing yordamida moda sanoatida mijozlar ehtiyojini samarali qondirish.....	723
Xalilova Nafisa Komilovna	
Targetlangan iqtisodiy siyosat orqali kambag'allikka qarshi kurash	727
Baratov J.N.	
Globallashtirish sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotining modernizatsiyasi va strategik rivojlanish yo'nalishlari	733
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li	
Sug'urta kompaniyalarining innovatsion faoliyati tahlili va moliyalashtirish samaradorligini aniqlash yo'nalishlari	738
Baxronova Shaxodat Baxshuloyevna	
Yo'lovchi tashish sohasida autsorsingni qo'llash istiqboli	744
Kaxarova Nilufar Yerkinjovna	
Ta'lim klasterlari faoliyatining barqaror taraqqiyotdagi o'rni.....	748
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Xizmatlar eksportini rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari.....	753
Alixonov Mirzoulug'bek Pahlavonjon o'g'li	
O'zbekistonda suv resurslaridan oqilona foydalanishda soliq mexanizmlari ta'sirini oshirish masalalari	759
Boymurotov Sodiq Rozziqovich	
Влияние состояния матери и факторов среды на развитие аллергии у детей грудного возраста.....	766
Закирова Бахора Исламовна	
Роль стандартов устойчивого развития МСФО в трансформации экономики тюркских стран	771
Маткаримов Давронбек Матякубович	

Sanoat korxonalarining atrof-muhitga ta'sirini baholashda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish	776
Sarvinov Alisherovna Radjabova	
Neft-gaz sanoatida amalga oshirilayotgan investisiya loyihalarida mahalliy kontent ulushini oshirish masalalari	779
Umurzakov Jamoliddin Sherbekovich	
Sanoat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini oshirish yo'nalishlari	784
Naimxonov Ma'rufxon Zokirxon o'g'li	
Qishloq xo'jaligi korxonalari monitoringida raqamli texnologiyalardan foydalanishda xorij tajribasi	788
Yusupov Nizomiddin Ro'zimurod o'g'li	
Mintaqa sanoat korxonalarining strategik marketing faoliyatining tahlili	793
Kaytboyeva Nigora Bakmatovna	
Soyabon bandlarining xorijiy investorlarni himoya qilish uchun O'zbekiston huquqiy tizimiga integratsiyalashuv zaruriyati	805
Alisherova E'zoza, N.X. Rahmonqulova	
Tadbirkorlik subyektlarini kreditlashda tijorat banklari faoliyatining zamonaviy yondashuvlari	812
Urinboyev Abrorbek Maxmudjonovich	
Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlarni tashkil etishni samaradorligini oshirish yo'llari	817
Iskandarov Kudrat Shuxratovich	
Tijorat banklari tomonidan kreditlash mexanizmining ilmiy jihatlar va nazariy yondashuvlari	822
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich	
Международная правосубъектность МНПО: институционализация влияния неправительственных организаций в формировании международных экологических и экономических норм	827
Хидоятлов Бурхон Ғайрат ўғли, С.М. Адилходжаева	
Yengil sanoat korxonalari mahsulotlarini narxlashtirish strategiyalari	831
Ravshanbekov Oybek Rustambek o'g'li	
Yevropa ittifoqi va markaziy osiyo mamlakatlaridagi soliq siyosatining inklyuziv rivojlanishdagi o'rni va omillarining qiyosiy tahlili	837
Hakimov Feruz Xurshid o'g'li	
Mintaqa turizmini rivojlantirishda raqamli marketing vositalaridan mijozlar qoniqishini kompleks baholash uslubiyati	846
Ilhamova Zarnigor Po'latjon qizi	
Mintaqaviy eksport samaradorligiga innovatsion yondashuvlarning ta'sir omillarini tadqiq etish	851
Ibadullayev Ergash Baqturdiyevich	
Buxoro viloyatida ichki turizmning hozirgi holati va istiqboldagi rivojlanish yo'llari	857
Azimov Otabek Xudayberdievich	
Tashqi bozorlarga integratsiyalashuv jarayonlarining mintqa iqtisodiyotining o'sishga ta'siri bo'yicha qarashlar	862
Ozodova Farida Zarif qizi	
Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlashni boshqarish strategiyalari	866
Madaminov Bekzod Allayorovich	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'murchiligini raqamlashtirishni takomillashtirish metodologiyasi jarayonlari	872
Muxammadov Nodir Karimovich	
O'zbekiston eksport salohiyatini soliqlar yordamida rag'batlantirish	880
Mahmudova Sevara Rahmat qizi	
Yashil moliyalashtirishda moliyaviy instrumentlar	883
Abduraxmonov Alimardon Sodiq o'g'li	

YASHIL MOLIYALASHTIRISHDA MOLIYAVIY INSTRUMENTLAR

Abduraxmonov Alimardon Sodiq o'g'li

SamISI, Bank ishi kafedrası assistenti

Annotatsiya: Maqolada yashil iqtisodiyotning turli elementlarida yashil moliyalashtirish yo'nalishlari nazariy va amaliy pozitsiyalarda tahlil qilinadi. Global iqlim o'zgarishi muammolarini hal qilish ko'p jihatdan "yashil" loyihalarni qo'llab-quvvatlash uchun moliyaviy oqimlarni qayta yo'naltirishga bog'liq. Dunyoning aksariyat davlatlari "yashil" moliyalashtirish tizimini takomillashtirish, "yashil" moliyaviy unstrumentlarni chiqarish va muomalaga chiqarish uchun qulay me'yoriy-huquqiy muhitni yaratishga harakat qilmoqda.

Kalit so'zlar: yashil moliya, yashil obligatsiyalar, yashil kredit, barqaror rivojlanish, raqamli moliyaviy vositalar, yashil fintech.

Abstract: The article analyzes the directions of green financing in various elements of the green economy from theoretical and practical positions. Solving the problems of global climate change largely depends on the redirection of financial flows to support "green" projects. Most countries of the world are trying to improve the "green" financing system, create a favorable regulatory and legal environment for the issuance and circulation of "green" financial instruments.

Key words: green finance, green bonds, green credit, sustainable development, digital financial instruments, green fintech.

Аннотация: В статье анализируются направления зелёного финансирования в различных элементах зелёной экономики с теоретических и практических позиций. Решение проблем глобального изменения климата во многом зависит от перенаправления финансовых потоков на поддержку «зелёных» проектов. Большинство стран мира стремятся совершенствовать систему «зелёного» финансирования, создавать благоприятную нормативно-правовую среду для выпуска и обращения «зелёных» финансовых инструментов.

Ключевые слова: зелёные финансы, зелёные облигации, зелёный кредит, устойчивое развитие, цифровые финансовые инструменты, зелёные финтех.

KIRISH

Global iqlim o'zgarishi xalqaro hamjamiyat tomonidan XXI asrda insoniyat uchun asosiy tahdid sifatida tan olingan. Eng katta ta'sir karbonat angidrid chiqindilari natijasida yuzaga kelgan global isishdir. Jahon moliya bozorlarida transformatsiya tendentsiyasi namoyon bo'lmoqda, bu davrda milliy va xalqaro bozorlarning alohida segmentlarida amalga oshiriladigan alohida bitimlar hisobidan yashil iqtisodiyot loyihalarini moliyalashtirish umumiy biznes amaliyotiga aylanmoqda. Shu bilan birga, yashil moliyalashtirishning rivojlanishiga, bir tomondan, yagona standartlar va ishonchli tekshirish tizimining yo'qligi sababli investorlarning yashil moliyaviy vositalarga ishonchsizligi, ikkinchi tomondan, standartlashtirish va tekshirish talablari tufayli bunday moliyaviy vositalar narxining oshishi to'sqinlik qilmoqda. Ushbu muammoning yechimi yashil moliyalashtirish sohasida taqsimlangan kitob texnologiyalari, sun'iy intellekt va narsalar interneti kabi ilg'or raqamli texnologiyalardan foydalanishda ko'rinadi. Ushbu tadqiqot eng samarali raqamli moliyaviy vositalarni aniqlash va yashil moliyalashtirish muammolarini hal qilish uchun ularning texnologik salohiyatini ochib berishga qaratilgan.

Innovatsion moliyaviy yechimlarning jadal rivojlanishi yashil loyihalarda investitsiya faoliyatini amalga oshirish uchun vositalar to'plamini sezilarli darajada kengaytiradi. Yashil moliyalashtirishning an'anaviy shakllari bilan bir qatorda raqamli sanoatning yutuqlari ekologik loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash usullarini sezilarli darajada kengaytiradi. Yashil moliyalashtirish uchun muqobil moliyaviy yechimlar bozori, jumladan, blokcheyn infratuzilmasi va raqamli valyutalardan foydalanish imkoniyati rivojlanmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

"Yashil moliya" kontseptsiasining yanada rivojlanishi dualizmga ega bo'ldi: ilmiy tadqiqot doiralari vakillari mas'uliyatli ishbiarmonlik xulq-atvorining uning mavjudligi bozorlari va umuman mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga ta'sirini baholash masalalarini o'rganishga qaratilgan; biznes vakillari va hukumat nazorat qiluvchi organlari – bozor hokimiyatiga ega bo'lish va o'z manfaatlarini lobbi qilish uchun "yashil moliya" kontseptsiasini qo'llash bo'yicha. Yashil moliyaning mohiyatini tushunishning dualizmi haqidagi argumentni qo'llab-quvvatlash uchun biz ushbu kontseptsyani aniqlash nuqtai nazaridan olimlar va amaliyotchilarning asosiy fikrlarini ko'rib chiqamiz.

B.H. Порфирьевning fikricha, cheklangan ma'noda "yashil" moliya – ishlab chiqish, ishlab chiqarish va foydalanish jamiyat rivojlanishi uchun ekologik va iqlimiy risklarni kamaytirishga qaratilgan moliyaviy mahsulotlar va xizmatlar majmui'dir, keng ma'noda, yuqorida aytilganlarga qo'shimcha ravishda, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va iqlim o'zgarishiga moslashishga yordam beradigan muqobil energiya loyihalarini amalga oshirishni rag'batlantirish (subsidiyalash) uchun moliyaviy mexanizmlarni qamrab oladi [1].

Höhne, Khosla, Fekete, Gilbertlarning tadqiqotida "Yashil" moliya – bu barqaror rivojlanish loyihalari va tashabbuslariga, ekologik mahsulotlarga va yanada barqaror iqtisodiyotni rivojlantirishni rag'batlantiradigan siyosatlariga tushadigan moliyaviy investitsiyalarni anglatishi mumkin bo'lgan keng atama. Yashil moliya iqlim moliyasini o'z ichiga oladi, lekin u bilan cheklanmaydi [2].

Taghizadeh-Hesary F., N. Yoshinolarning ishlarida "yashil moliya" – qayta tiklanadigan va yashil energiya loyihalarini moliyalashtirishda uglerod emissiyasini va uning salomatlikka salbiy ta'sirini kamaytirish, shaharlar uchun iqlimga chidamli infratuzilmani rivojlantirish va ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega"[3].

Italiyalik olimlar R. Burrow, N. Ciamponi va V. Marini "yashil" moliya va iqtisodiy sektorlarni belgilashda mavjud standartlar bo'yicha tadqiqot olib bordilar, ularda investitsiya qilingan moliya "yashil" deb ta'riflanishi mumkin. Ularning aniqlashicha, shartli ravishda "yashil" deb hisoblangan 11 ta iqtisodiy sohaga kiritilgan investitsiyalar orasida bahsli investitsiyalar (ba'zi mamlakatlarda "yashil" deb hisoblanadigan, ba'zilarida esa hisoblanmaydi) to'rtta tarmoqdagi investitsiyalarni o'z ichiga oladi:

1) "toza" energiya, shu jumladan atom energetikasi, yirik gidroelektrostansiyalar, ekologik toza yoqilg'i ishlab chiqarish, tog'-kon sanoati;

2) energiya samaradorligi, shu jumladan qazib olinadigan yoqilg'idan foydalanishning energiya samaradorligi;

3) transport, shu jumladan temir yo'l;

4) ifloslanishni nazorat qilish va chiqindilarni boshqarish (energetika va gazdan foydalanmasdan chiqindilarni ko'mish va yoqish).

Bunday munozarali investitsiyalarning paydo bo'lishi "yashil" moliyalashtirish hajmlarini statistik baholashni qiyinlashtiradi.

Yashil moliyalashtirish – ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarni amalga oshirishga qaratilgan mablag'larni shakllantirish, taqsimlash va ulardan foydalanish bilan bog'liq moliyaviy munosabatlar tizimining jadal rivojlanayotgan segmenti[4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraksiyalash, qiyosiy tahlil, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. Barqaror moliya tizimini takomillashtirish bo'yicha ishonchli raqamli yechimlarni izlash yangi ilmiy yo'nalish – barqaror moliya va moliyaviy texnologiyalar sohasidagi yutuqlarni birlashtirgan Green FinTech [5] doirasida amalga oshirilmoqda. Tadqiqotchilar ta'kidlaganidek, "Green FinTech barcha sohalarda, jumladan, to'lovlar, investitsiyalar, moliyalashtirish, maslahat va sug'urtani barqarorlik orqali, masalan, kapitalni yashil investitsiyalarga yo'naltirish, yashil kompaniyalarni baholash uchun ma'lumotlarni yaxshilash va hokazolar orqali mavjud moliyaviy tizimni o'zgartirish imkoniyatiga ega"[6]. Green Digital Finance Alliance va Shveysariya Green Fintech Network dunyoda birinchi yashil fintech taksonomiyasini ishlab chiqdi. Bu investorlar va bozor ishtirokchilari uchun ekologik xavfsiz moliyaviy texnologiyalarni yaratish uchun muvofiqlashtirilgan yondashuvga imkon beradi[7]. Yashil fintech taksonomiyasi quyidagi sakkiz toifani o'z ichiga oladi:

- 1) raqamli to'lovlar va hisoblar uchun yashil yechimlar;
- 2) yashil raqamli investitsiya yechimlari;
- 3) ESG ma'lumotlari va ESG tahlillari uchun raqamli yechimlar;
- 4) yashil raqamli kraudfanding platformalari va sindikatlangan moliyalashtirish platformalari;
- 5) yashil raqamli risk tahlili va sug'urta texnologiyalari;
- 6) yashil raqamli depozit va kredit yechimlari;
- 7) yashil raqamli aktivlar uchun yechimlar;
- 8) yashil regtech yechimlari.

O'zbekistonda eng mashhur "yashil" moliyaviy vositalar "yashil" kreditlar va "yashil" obligatsiyalardir. Biroq, "yashil" kreditlar barqaror moliyalashtirish vositalari sifatida "yashil" obligatsiyalardan farqli ravishda milliy barqaror moliyalashtirish tizimida institutsionalizatsiya qilinmagan. Shu munosabat bilan, "yashil" aktivlarning tokenizatsiyasi sifatida tushuniladigan "yashil" obligatsiyalarni raqamlashtirish imkoniyatlari alohida qiziqish uyg'otadi.

"Yashil" fintech taksonomiyasining "yashil" raqamli aktivlar uchun yechimlar toifasiga quyidagilar kiradi:

- an'anaviy "yashil" aktivlar sinflarini tokenlashtirilgan shaklda chiqarish;
- "yashil" aktivlarning tokenizatsiyasi, ya'ni uglerod krediti yoki bioxilma-xillik krediti kabi aktivlarning raqamli ko'rinishi.

Ushbu fintech yechimlari taqsimlangan texnologiyalarga, jumladan, blokcheynga asoslangan. Bu kriptografik himoyadan foydalangan holda markazlashtirilmagan registrlar bo'lib, ular ishonchsiz muhitda ishonchni yaratishning samarali mexanizmlari ekanligini isbotladilar. Ushbu texnologiyaning ma'lum afzalliklari, masalan, markazlashmagan boshqaruv, tranzaksiyalarning shaffofligi va o'zgarmasligi, vositachilarning yo'qligi yashil obligatsiyalar emitentlari tomonidan oshkor qilinadigan ma'lumotlarning ochiqligi, aniqligi va to'liqligi talablariga eng mos keladi. Bundan tashqari, tadqiqotchilarning fikricha, obligatsiyalarni chiqarishda blokcheyndan foydalanish emitent xarajatlarini 10 barobardan ko'proq qisqartiradi va shu bilan kichik barqaror va yashil loyihalar uchun imkoniyatlar ochadi.

Dunyo raqamli obligatsiyalarni chiqarish bo'yicha ma'lum tajriba to'pladi, ulardan raqamli shaklda yashil obligatsiyalarni chiqarish uchun ham foydalanish mumkin. Hozirda bozorda nafaqat texnologiya kompaniyalari va raqamli platformalardan, balki davlat idoralari va xalqaro tashkilotlardan ham ko'plab takliflar mavjud. Xalqaro hisob-kitoblar banki (BIS) Innovatsiya markazi va Gonkong valyuta boshqarmasi (HKMA) raqamli platformalarning ikkita prototipini ishlab chiqdi: Digital Asset tomonidan GFT bilan hamkorlikda yaratilgan Daml prototipi va Liberty konsorsiumi tomonidan Standard Chartered Bank va Shareable Venturesdan iborat Liberty prototipi. Ular investorlarga yashil loyihani rivojlantirishga imkon beradigan xavfsiz davlat obligatsiyalariga istalgan miqdorda sarmoya kiritish imkonini beradi. Ishlab chiquvchilar va'da berishadi: "Obligatsiyaning amal qilish muddati davomida investor nafaqat hisoblangan foizlarni ko'rish, balki real vaqt rejimida qancha toza energiya ishlab chiqarilishini va natijada investitsiya bilan bog'liq CO2 chiqindilarining kamayishini kuzatishi mumkin"[8].

Tokio fond birjasining hamkori bo'lgan Japan Exchange Group (JPX) tomonidan mutlaqo yangi moliyaviy mahsulot, raqamli kuzatilgan yashil obligatsiyalar (GDTB) taklif qilindi. Ushbu obligatsiyalardan tushgan mablag' JPX biomassa elektr energiyasini ishlab chiqarish obyektlarini va quyosh energiyasini ishlab chiqarish obyektlarini rivojlantirishga yo'naltirilishi rejalashtirilgan. GDTBlar konsortsium tipidagi blokcheyn tarmog'ida (Fin uchun ibet) elektron ro'yxatga olish orqali qayd etiladi va uzatiladi. Ular Yaponiyada institutsional investorlarga sotilgan birinchi ulgurji raqamli obligatsiyalardir. Bunday obligatsiyalarning o'ziga xos xususiyati "raqamli kuzatuv" funksiyasining mavjudligi bo'lib, u emitentlarga "yashil" ishlab chiqarish obyektlaridan emitent ishtirokisiz "yashil" ishlab chiqarish obyektlaridan elektr energiyasi ishlab chiqarish xajmi va CO2 emissiyasini kamaytirish xajmi kabi "yashil" moliyalashtirish ko'rsatkichlarini olish imkonini beradi. Bunday ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish, shuningdek, ularni istalgan vaqtda ko'rish va yuklab olish imkoniyati "yashil" loyihalarning shaffofligini oshiradi va investorlar uchun monitoringni yanada samarali qiladi. Yana bir yo'nalish moliyaviy vositalarni emas, balki to'g'ridan-to'g'ri "yashil" aktivlarni tokenizatsiya qilish bilan bog'liq. Eng keng tarqalgani bu uglerod kreditlarini tokenizatsiya qilish – uglerod kreditlarini cheklash va sotishda investitsiya aktivi sifatida foydalanish mumkin bo'lgan kriptoaktivni (token) yaratish jarayoni. Uglerod kreditlari – bu bir metrik tonna CO2 yoki ekvivalent miqdordagi issiqxona gazini chiqarish huquqini ifodalovchi sotiladigan sertifikatlar. Uglerod krediti savdosi issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishga qaratilgan bozor mexanizmidir.

Jahon iqtisodiyotining barqaror yuqori texnologiyali rivojlanishini ta'minlash uchun uglerod izini kamaytirish va tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishga qaratilgan innovatsion texnologiyalarning jadal rivojlanishi aniq. Fintech ekotizimining bir qismi bo'lgan ESG tech / greentech / iqlim texnologiyalari segmentidagi kompaniyalar bu jarayonda alohida rol o'ynaydi. Ular ekologiya, sanoat xavfsizligi va resurslardan samarali foydalanish sohasida innovatsion yechimlarni ishlab chiqish bilan shug'ullanadi. Shunday qilib, quyidagi vazifalar ularning manfaatlariga qaratilgan:

1. Resurslardan optimal foydalanish. Chiqindilarni boshqarish va resurslarni qayta tiklashga asosiy ahamiyat beriladi; kompaniyalar qattiq maishiy va sanoat chiqindilarini yig'ish, saralash va qayta ishlash bo'yicha texnologik yechimlarni, shuningdek, qayta ishlangan materiallardan hisobot berish va mahsulotlarni ishlab chiqarish platformalarini taklif qiladi.

2. Quyidagilarni rivojlantirish orqali energiya samaradorligini oshirish: muqobil energiya manbalari (quyosh panellari, shamol turbinalari, vodorod generatorlari, bioyoqilg'i va boshqalar); energiyani saqlash (zamonaviy energiya saqlash qurilmalari ustida ishlaydigan kompaniyalar: vodorod yonilg'i xujayralari, superkondensatorlar, qattiq holatda saqlash elektr stantsiyalari va boshqalar); aqlli elektr tarmoqlari (energiya sarfini optimallashtirish texnologiyalari).

3. Tutashishda yechimlar yashil transport, yashil qurilish, birgalikda iqtisodiyot, eko-ta'lim loyihalari va hokazolar sohasidagi kompaniyalar tomonidan ishlab chiqiladi.

Yashil loyihalarga sarmoya kiritishda moliyaviy texnologiyalar sanoati yutuqlaridan foydalanishga e'tibor qaratish lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tokenlashtirilgan "yashil" aktivlar va markaziy bankning raqamli valyutalari kabi raqamli vositalar "yashil" moliyalashtirishni rivojlantirish uchun yuqori texnologik salohiyatga ega. Ulardan foydalanish "yashil" moliyaviy vositalarni chiqarish xarajatlarini kamaytiradi, "yashil" moliyaviy oqimlar harakatini tezlashtiradi, mablag'larning maqsadli sarflanishi ustidan nazoratni ta'minlaydi. Umuman olganda, raqamli moliyaviy vositalar "yashil" moliya bozorining rivojlanishiga yangi turtki berishga qodir degan xulosaga kelish mumkin. Shu munosabat bilan "yashil" moliyalashtirish tizimini takomillashtirish maqsadida bunday raqamli yechimlar uchun qulay normativ-huquqiy bazani yaratish zarur.

Shunday qilib, moliyaviy institutlar barqaror va mas'uliyatli iqlim rivojlanishini ta'minlash tizimining asosiy bo'g'inidir: bunday loyihalarga sarmoya kiritish orqali atrof-muhitni muhofaza qilish, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish hamda kam uglerodli va energiya tejamkor iqtisodiyotga o'tish bo'yicha loyihalarni amalga oshirishga bevosita ta'sir ko'rsatishdan tashqari, moliya sektori o'z mijozlarini iqlimga mas'ul xo'jalik yurituvchi subyektlar (shu jumladan, ekologik toza tovarlar va ko'chmas mulk sotib olish uchun imtiyozli kreditlash shartlarini taqdim etish orqali) bilan hamkorlik qilishga rag'batlantirish orqali bilvosita yordam ko'rsatadi.

Moliyaviy institutlar "yashil" loyihalar ishtirokchilarining ijobiy imidjini saqlab qolishga yordam beradi. Shu bilan birga, moliya bozori uglerodni ko'p iste'mol qiladigan tarmoqlarga ham, ESG standartlariga javob bermaydigan kompaniyalarga ham investitsiyalarni taqiqlash yoki cheklash orqali rag'batlantiruvchi funktsiyani bajaradi. Boshqa tomondan, iqlim o'zgarishi moliyaviy institutlarning biznes modellarini o'zgartirishga olib keladi, bu esa iqlim risklarini hisobga olishni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Порфирьев Б.Н. Зеленая экономика и зеленые финансы. / Б.Н. Порфирьев - СПб.: Издательство МБИ, 2018. - С. 21.
2. Höhne/Khosla/Fekete/Gilbert (2012): Mapping of Green Finance Delivered by IDFC Members in 2011, Ecofys.
3. Taghizadeh-Hesary F.; Yoshino N. The way to induce private participation in green finance and investment. *Financ. Res. Lett.* 2019, 31, 98–103.
4. Pertseva S.Yu. Socially Responsible Investing in the Context of a Green Economy // *Industry 4.0. Fighting Climate Change in the Economy of the Future*. Cham: Palgrave Macmillan, 2022.
5. Bayat-Renoux F., Svensson U., Chebly J. Digital Technologies for Mobilizing Sustainable Finance Applications of Digital Technologies to Sustainable Finance. *Sustainable Digital Finance Alliance*. 2018.
6. Puschmann T., Hoffmann C.H., Khmarskyi V. How Green FinTech Can Alleviate the Impact of Climate Change—The Case of Switzerland // *Sustainability*. 2020. № 12 (24).
7. Дронова А.М., Главина С.Г. Зеленые финансовые технологии // *Известия высших учебных заведений. Серия: Экономика, финансы и управление производством [Ивэкофин]*. 2023. № 01(55). С. 12–18.
8. URL: https://www.bis.org/about/bisih/topics/green_finance/green_bonds.htm

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
